

## Voorwaarden voor gebruik OSV2020 Uitslagvaststelling

Verkiezingsuitslagen moeten correct en zorgvuldig tot stand komen. Op die manier kunnen burgers vertrouwen hebben in de uitslag. Burgers stemmen op papier en met potlood. Maar voor de vaststelling van de uitslag wordt ook gebruikgemaakt van digitale hulpmiddelen. Computers leveren een belangrijke bijdrage aan een betrouwbare optelling. Maar het gebruik van computers brengt ook risico's met zich mee. Daarom moet het gebruik van digitale hulpmiddelen, zoals OSV2020, zorgvuldig gebeuren. Gebruikers moeten zich realiseren dat zij hier een belangrijke rol in spelen.

Deze richtlijn geeft concrete aanwijzingen die de gemeente moet opvolgen bij het gebruik van Ondersteunde Software Verkiezingen 2020 Uitslagvaststelling (OSV2020-U). Gemeenten zijn verantwoordelijk voor adequaat en goed gebruik van OSV2020-U in een goed beveiligde omgeving. Ook moeten zij de procedures vanuit [de Baseline Informatiebeveiliging Overheid \(BIO\)](#) volgen.

### Fysieke omgeving

**Uitgangspunt:** Alleen personen die daar bevoegd voor zijn, hebben toegang tot uitslaggegevens en het computersysteem. Kiezers mogen alleen onder begeleiding en onder voorwaarden in de fysieke ruimte komen waar het computersysteem staat.

**Uitleg:** Onbevoegde personen mogen fysiek geen toegang hebben tot de (niet vrijgegeven) uitslaggegevens of het computersysteem. Alleen op die manier is de integriteit van de uitslaggegevens en het computersysteem te waarborgen.

#### Richtlijn:

- Regel ruimtes die voldoende af te sluiten zijn. Zorg ook voor toezicht is.
- Weet welke personen wel en welke niet in deze ruimtes mogen zijn. Kiezers mogen hier alleen onder begeleiding komen als zij de orde niet verstoren. Kiezers mogen nooit alleen in de ruimte zijn.

- Onderneem actie als personen die niet in de ruimte mogen zijn dat toch doen.
- Onderneem actie als er niet-toegestane handelingen plaatsvinden in de ruimte.

## Hardware

**Uitgangspunt:** Maak gebruik van betrouwbare computers en betrouwbare netwerkhardware.

**Uitleg:** Het vaststellen van de verkiezingsuitslag gebeurt binnen een relatief korte periode. Het daarvoor gebruikte systeem wordt vaak in een korte tijd opgebouwd en wordt weer ontmanteld nadat de uitslag is vastgesteld. Goede computers en netwerkhardware voorkomt de kans op storingen.

### Richtlijn:

- Gebruik computerhardware die voldoet aan de systeemvereisten<sup>1</sup>.
- Gebruik geen gedeelde computerhardware die ook voor andere systemen/programma's wordt gebruikt.
- Zorg dat als computerhardware niet wordt gebruikt, deze veilig is opgeslagen en niet toegankelijk is voor onbevoegden.

## Netwerk

**Uitgangspunt:** Het is niet mogelijk om de gegevensuitwisseling binnen het netwerk met OSV2020-computers te beïnvloeden door computersystemen buiten het netwerk.

**Uitleg:** Het moet voorkomen worden dat onbevoegde personen elektronisch toegang hebben tot de uitslaggegevens. Net zoals we dat voorkomen in de fysieke ruimte.

### Richtlijn:

- Maak gebruik van een fysiek gescheiden netwerk. Dus zonder koppeling met de reguliere IT-infrastructuur van de gemeente en maak geen koppeling met het internet<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> Op de website van de Kiesraad vindt u [de minimale systeemvereisten voor OSV2020](#).

<sup>2</sup> In OSV2020-U is een controlemechanisme ingebouwd. Dit controleert of het computersysteem is verbonden met internet. OSV2020-U sluit zichzelf af als het een verbinding met internet ontdekt.

- Zorg dat aanwezige draadloze communicatiemodules, zoals wifi en bluetooth uit staan (controleer dit via de instellingen in de BIOS/UEFI van de computer).
- Controleer dat er alleen kabels zijn aangesloten die daadwerkelijk nodig zijn voor het gebruik van OSV2020. Verwijder andere netwerkkabels.

## Besturingssysteem

**Uitgangspunt:** Een veilig en stabiel werkend besturingssysteem zorgt ervoor dat de OSV2020-software betrouwbaar te gebruiken is.

**Uitleg:** Een besturingssysteem is een complex en veelomvattend stuk software. Het is de basis voor de programma's die erop geïnstalleerd zijn. Is het besturingssysteem kwetsbaar of toegankelijk voor onbevoegden? Dan kan dat ook gevolgen hebben voor de software en voor andere computers die ermee verbonden zijn.

### Richtlijn:

- Maak gebruik van een besturingssysteem waar nog (beveiligings)updates voor beschikbaar zijn.
- Zorg dat het besturingssysteem up-to-date is.
- Als de computer voor OSV2020 ook voor andere zaken is gebruikt, installeer dan een schoon besturingssysteem.
- Voorzie in hardening van het systeem<sup>3</sup>, zodat het besturingssysteem zo stabiel en veilig mogelijk is ingesteld voordat OSV2020 wordt geïnstalleerd.
- Installeer op de computer(s) alleen de programmatuur die nodig is voor het gebruik van OSV2020.

## Systeemaccounts

**Uitgangspunt:** Alleen personen die betrokken zijn bij de uitvoering van het proces krijgen een systeemaccount dat toegang geeft tot het computersysteem.

**Uitleg:** Systeemaccounts zijn de sleutel tot het besturingssysteem. Zonder de juiste inloggegevens heeft iemand in principe geen toegang tot het computersysteem. Het goed instellen van systeemaccounts voorkomt dat onbevoegden toegang hebben

<sup>3</sup> De Informatie Beveiligingsdienst heeft [een handreiking beschikbaar gesteld over hardening-beleid voor gemeenten](#).

tot het systeem en de daarop beschikbare gegevens en programma's.

**Richtlijn:**

- Zorg dat alleen de systeemaccounts zijn ingesteld die nodig zijn. Schakel overbodige accounts uit en verwijder deze.
- Stel toereikende inlogcredentials in; geen zwakke wachtwoorden<sup>4</sup> of inlogcombinaties die makkelijk te raden zijn.
- Stel de juiste gebruikersrechten in en voorkom dat gebruikers niet meer kunnen dan nodig is. Gebruik alleen de administrator/root-rechten als dat echt nodig is. En geef die alleen aan mensen die weten wat ze aan het doen zijn.

## Installatie OSV2020

**Uitgangspunt:** OSV2020 moet correct geïnstalleerd worden.

**Uitleg:** Een goede installatie van OSV2020 is belangrijk voor een goede verwerking van de uitslaggegevens.

**Richtlijn:**

- Stel voor de installatie van OSV2020 de authenticiteit van de installatiebestanden vast. Hiervoor moet u de hashcode van het installatiebestand vergelijken met de hashcode op de website van de Kiesraad.
- Installeer OSV2020 op een geschikte locatie op de (server)computer. Communiceer de installatie-locatie en de datamap-locatie met de beheerder/verantwoordelijke. Die heeft de locatie nodig bij eventuele storingen.
- Gebruik de OSV2020-servercomputer liever niet als invoerstation. Gebruik (een) clientcomputer(s) voor het invoeren en inlezen van gegevensbestanden.
- Configureer de systeemfirewall zo, dat alleen de vereiste communicatie beschikbaar is vanuit het netwerk.

## OSV2020-Gebruikers

**Uitgangspunt:** De handelingen die met behulp van OSV2020 worden uitgevoerd, moeten correct gebeuren.

---

4 De Informatie Beveiligingsdienst heeft [een handreiking beschikbaar gesteld over wachtwoordbeleid](#).

**Uitleg:** OSV2020 houdt een log bij van de acties die plaatsvinden. Dit is om vast te stellen welke gebruikers wat hebben gedaan. Daarom moeten in OSV2020 herleidbare gebruikers worden aangemaakt. Dit zorgt ervoor dat acties herleidbaar zijn tot een persoon.

**Richtlijn:**

- Stel voor elke persoon die met OSV2020 (gaat) werken een afzonderlijke gebruiker in. Stel ook de juiste OSV2020-gebruikersrol in.
- Maak een sterk/toereikend wachtwoord en voorkom zwakke wachtwoorden of inlogcombinaties die makkelijk te raden zijn. U moet voor elke gebruiker een wachtwoord van minimaal 9 tekens instellen. Voor de verkiezingsleider moet dit wachtwoord 12 tekens hebben. Maak bij voorkeur gebruik van een wachtwoordzin.
- Voorkom dat iemand met andermans inloggegevens kan inloggen. Voorkom het gebruik van de wachtwoordmanager van de browser. De OSV2020-gebruikersnaam en het wachtwoord worden dan niet onthouden. Dit voorkomt dat een andere persoon (onder hetzelfde computeraccount) andermans inloggegevens kan gebruiken.
- Zorg dat maar 1 persoon gebruik kan maken van het initiële 'admin'-account en dat bekend is wie dat is. Maak voor de beheerder een tot een persoon te identificeren account aan.

## Invoeren van gegevens

**Uitgangspunt:** Ingevoerde gegevens in OSV2020 moeten correct zijn.

**Uitleg:** Voor de vaststelling van de uitslag worden gegevens in OSV2020 ingevoerd. Zo worden eerder vastgestelde kandidatenlijsten ingelezen. Ook worden de aantallen stemmen op kandidaten en partijen ingevoerd. Voor een correcte uitslag is het belangrijk dat er geen onvolledige of onjuiste gegevens in OSV2020 terechtkomen.

**Richtlijn:**

- Controleer bij het inlezen van een gegevensbestand (zoals de kandidatenlijst) in OSV2020 of de hashcode op het scherm dezelfde is als de hashcode op het bijbehorende document.
- Het invoeren van de (stembureau)uitslagen gebeurt minimaal 2 keer en gebeurt door verschillende personen (vierogenprincipe).

- Voorkom een directe aansluiting op de OSV2020-server van onbetrouwbare gegevensdragers (zoals een onbekende USB-stick). Dit voorkomt dat eventueel ongewenste gegevens op de server-computer terechtkomen. Zorg er ook voor dat er geen ongewenste bestanden via het netwerk op de servercomputer terecht kunnen komen.

## Overdracht van uitslagen en het officiële document met de uitslag

**Uitgangspunt:** In het officiële uitslagendocument moet de juiste uitslag staan.

**Uitleg:** Na invoering van alle (stembureau)uitslagen en na berekening van de stemtotalen met OSV2020, moet de uitslag op papier komen te staan. OSV2020 maakt hiervoor een modeldocument. Na het printen van het officiële document met de uitslag, moeten hier de juiste uitslaggegevens in staan.

### Richtlijn:

- Eventuele bewerking van het uitslagendocument moet op een betrouwbare computer gebeuren. Voor het printen van het document moet een betrouwbare printer worden gebruikt. Gebruik geen printer die met het internet of via wifi verbonden is.
- Controleer na het printen of in het document (nog steeds) de correcte uitslag staat.

Maak een back-up van de door OSV2020 aangemaakte gegevens- en logbestanden. Bewaar deze gegevens 3 maanden.

## Meer informatie

Heeft u vragen over de verkiezingen? Neem contact op met het Informatiepunt Verkiezingen. Het Informatiepunt is op werkdagen te bereiken tussen 9.00 en 17.00 uur.

→ [informatiepunt@kiesraad.nl](mailto:informatiepunt@kiesraad.nl)  
→ 070 426 73 29